

TÜRKİYE - ARAP DÜNYASI TURİZM İLİŞKİLERİNDE DURUM VE BEKLENTİLER

ÖZET

Ülkemizde devlet ve sektör politikası olarak uluslar arası turizm endüstrisinde kapasite ve gelişlerde sayı arttırmaya odaklanmış bir anlayış hâkimdir.

Uluslar arası Turizm pazarında son derece önemli bir konuma sahip Arap Dünyasından çıkışlarda dünya beklentilerinin üzerinde bir artış yaşanması büyük olasılıkla gerçekleşecektir.

Tarafımızdan yapılan ekonometrik analizler ve buna ek olarak 2011 yılı için yapılan tarama çalışmalarında da görüleceği gibi Arap Dünyasının turizm potansiyelinden ülkemize yeterince turist çekişinin sağlanmadığını vurgulamak. Talep sorununu aşmada ülkemiz için en önemli pazarlardan biri olan Arap Dünyası'ndan gelişlerin artırılması amacıyla sistemli bir tanıtımın ve öncelikli takip edilecek önlemlerin belirlenmesi büyük ölçüde yararlı olacaktır.

***Anahtar Kelimeler:** Türkiye uluslar arası Turizm Endüstrisi, Arap Dünyasında Turizm, Orta Doğu'da Turizm.*

THE SITUATION AND EXPECTATIONS OF TOURISM RELATIONSHIP BETWEEN TURKEY AND ARAB WORLD

ABSTRACT

In our country, government and private sector policy is focused on capacity and increasing the number of incomings in the international tourism industry.

In the International Tourism Market, the outbounds from the Arab World are extremely important and it will be most likely realised with an increase more than the World expectation.

According to our econometric forecast analysis and our additional studies for the year 2011 show, it should be emphasized that from the Arab World's tourism potential there is not enough tourist flow to our country. Arab World is one of the most important markets for our Country. To overcome the demand issue in this market, for the increasing the inbounds, it needs a systematic promotion campaign and determination on the the

priority measures to be followed. These measurements would be useful in a great extent.

Key Words: *Industry of International Tourism in Turkey, Tourism in the Arab World, Tourism in the Middle East.*

1. GİRİŞ

Turizm sektörü, her geçen gün hızla değişen, kendini yenileyen, ülke ekonomilerini geliştiren ve sürekli ilerlemekte olan sektörlerin başında yer almaktadır. Bu gelişmenin nedenleri arasında, dünya ülkelerinin harcanabilir kişisel gelirlerinin artması ve iletişim teknolojisindeki yenilikler sıralanabilir.

Dünya turizm örgütü (UNWTO – United Nations World Tourism Organisation) verilerine göre uluslar arası turizm, son 10 yıl içerisinde son derece yüksek ivmeyle büyümesi nedeniyle 2000 yılında dünyada seyahat eden 560 Milyon olan uluslar arası turist sayısı 2011 yılında 980 Milyon'a ulaşmış ve yaklaşık 1 Trilyon Dolar ekonomik gelir gerçekleştirmiştir. Bu gelişim trendi içinde bazı ülkelerde yıllar itibariyle farklı gelişmeler ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde bazı turizm noktalarının uluslar arası turizmden aldığı payın azalmasına karşın, özellikle gelişen bazı ülkelerin turistik yörelerinde uluslar arası turizmden aldığı pay artma eğilimi içine girmiştir.

Uluslar arası turizm pazarının geleceğine bakıldığında ciddi artış trendinin devam edeceği beklenmektedir. Yine UNWTO'nun verilerine göre 2013 yılında dünya toplamında turist varışlarının 1 Milyar kişinin üzerine çıkacağı, aynı yılda gelirlerin ise 1.350 Milyar Dolar'a yükseleceği ve 2020 yılında ise tüm dünyada 1 Milyar 600 Milyon kişinin seyahat edeceği, karşılığında 1 Milyar 750 Milyon Dolar ekonomik gelirin gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Böylece ülkeler arasında daha fazla turist çekme ve daha fazla gelir elde etme konusunda yoğun bir rekabetin geçmiş yıllarda olduğu gibi süreceği, ancak daha yoğun ve inovatif yaklaşımla devam edeceği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada yer alan uluslar arası turizm pazarında son derece önemli bir konuma sahip olan Arap Dünyası, ülkemizin uluslar arası toplam turizm talebinin önemli bir parçası olmalıdır. Türkiye; Arap Dünyası ile olan kültürel, tarihi ve coğrafi yakınlığı ve ayrıca turizm potansiyeli, dinamik ekonomisi, kentli nüfus olgusu, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin yaygın olmasından dolayı bölgedeki diğer ülkelere ve özellikle turizm açısından turist çeken rakip ülkelere göre daha fazla avantajlı konumdadır. Ancak ne yazık ki bu ülkelere ülkemizi ziyaret eden turist sayısında son

yıllarda yaşanan artışa rağmen yeterince turist çekişinin sağlanamadığı ve potansiyelin altında kaldığı gözlemlenmiştir.

Çalışmamızın ilk kısmında ülkemizin uluslar arası turizmin ülkelere göre gelişler yönünden durumu, ikinci bölümde ise Arap dünyasından tüm dünyaya seyahat eden turist çıkışları ve bu ülkelere Türkiye'ye gelen turist sayıları ekonometri kapsamında yer alan öngörü analiz sonuçları karşılaştırılmıştır. Sonuç kısmında ise, konu ile ilgili olarak yapılan analizlerin değerlendirilmesi ve varılan hükümlerin yanı sıra, bu pazardan daha fazla pay alınabilmesi yolunda takip edilmesi gerekli olan yöntemler sunulacaktır.

2. TÜRKİYE'YE GELİŞLER YÖNÜNDEN ULUSLAR ARASI TURİZM HAREKETLERİNDE ARAP DÜNYASI'NIN YERİ

Türkiye, uluslar arası turizm hareketlerinde yaşanan gelişmelerin paralelinde ülkeler itibariyle yurtdışından gelen turist sayısı ve uluslar arası turizm gelirleri yönünden 2006 yılında 16.sırada ve ilk 20 ülke arasında yer almış ancak bu trend daha yüksek ivmeyle büyüyerek aşağıdaki Tablo 1'de görüldüğü gibi 2007'de 8. sırada, 2008, 2009 ve 2010 yıllarında 7. sırada yer almıştır.

Tablo 1: Dünya Toplamında Ülkeler İtibariyle En Çok Turist Çeken İlk 10 Ülke (2007/2010 – Milyon Kişi)

Ülke	2007	2007	2008	2008	2009	2009	2010/Milyon	2010
Fransa	81.9	1	79.22	1	72.2	1	78,9	1
ABD ¹	56	3	57.94	2	54.9	2	60,8	2
Çin	54.7	4	57.19	3	52.2	3	55,9	3
İspanya	59.2	2	53.05	4	50.9	4	52,6	4
İtalya	43.7	5	42.73	5	43.2	5	43,5	5
Almanya	24.4	7	30.14	6	24.2	8	27,0	6
Türkiye	22.2	8	25.45	7	25.5	7	27,0	7
İngiltere	30.7	6	24.99	8	28.1	6	26,9	7
Malezya	Ukrayna ²³	9	24.89	9	23.6	9	24,8	9
Meksika	21.4	10	22.64	10	21.4	10	23,0	10

Kaynak: World Tourism Organisation, Tourism Statistics, 2010.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Türkiye'nin ilk defa Avrupa'nın turizm potansiyeline sahip iki büyük ülke ile yarışan bir görünüme sahip olması, Türkiye'de turizm alanında meydana gelen gelişmelerin bir sonucu ve göstergesidir.

¹ ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Türkiye'yi seyahat amacıyla ziyaret eden turistlerin ilk 10 ülkeye göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 2: Ülkeler İtibariyle Türkiye'yi En Çok Ziyaret Eden 10 Ülke (2006/2011 – Bin Kişi)

MİLLİYET	2006 =100 Endeksi						Zamansal Değişim 2006 / 11
	Yıllar						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Almanya	3.762	4.149	4.415	4.488	4.385	4.826	0.28
Rusya	1.853	2.465	2.879	2.694	3.107	3.468	0.87
İngiltere	1.678	1.916	2.169	2.426	2.673	2.582	0.70
İran	865	1.058	1.134	1.383	1.885	1.879	1.17
Bulgaristan	1.177	1.239	1.255	1.406	1.433	1.491	0.27
Hollanda	997	1.053	1.141	1.127	1.073	1.222	0.23
Gürcistan	549	630	830	995	1.112	1.152	1.10
Fransa	657	768	885	932	928	1.140	0.73
Suriye	277	332	406	509	899	974	2.51
ABD	532	642	679	667	642	757	0.42

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi İran'ın tek başına 2007 yılından sonra 4.sırada yer alması ve Suriye'nin hem yüksek zamansal artışı hem de bu ülke dışında hiçbir Arap ülkesinin ilk 10 ülke arasında bulunmaması ise dikkat çekicidir. Diğer taraftan Türkiye'yi Suriye'den ziyaret edenler arasında her ne kadar sınır şehirlerindeki akraba ziyaretlerinin ağırlıklı olduğu bilinse de, yine de bu ziyaretlerin turizm gelirleri açısından iktisadi verimlilik teşkil ediyor olması dikkate alınmalıdır.

Ayrıca tüm Arap ülkeleri dikkate alındığında Türkiye'yi ziyaret eden turistlerin ülke dağılımı yönünden karşılaştırılması aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 3: Türkiye Toplamında Ülkeler ve Arap Dünyası İtibariyle Gelen Turist Sayısı Yönünden İlk 5 Ülke (2006/2011 – Bin Kişi)

Milliyet	Türkiye'yi Ziyaret Eden Ülkeler ve Orta Doğu'nun Payı						Zamansal Değişim *2006/11
	* 2006 = 100 Endeksi						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Almanya	3.762	4.149	4.415	4.488	4.385	4.826	0.28
Rusya	1.853	2.465	2.879	2.694	3.107	3.468	0.87
İngiltere	1.678	1.916	2.169	2.426	2.673	2.852	0.70
Orta Doğu (İran Hariç)	715	785	872	1.279	2.254	2.501	2.50
İran	865	1.058	1.134	1.383	1.885	1.879	1.17

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, Milliyetlerine Göre Türkiye'ye Yıllar İtibariyle Gelen Turist Sayısı, 2011.

Yukarıdaki tabloya göre Türkiye'yi en çok ziyaret eden ülkeler arasında Arap Dünyası'nın; 2009, 2010 ve 2011 yılları itibarıyla 4. sırada yer alması neticesinde bu ülkelerden gelişlerde geçen yıllara göre ciddi bir artışın meydana geldiği gözlemlenmektedir. Ancak Tablo 4'te Türkiye'ye gelen toplam turist sayısı içinde bu ülkelerden ülkemizi seyahat amacıyla ziyaret eden toplam sayının yüzdesel ağırlığı daha da açık bir şekilde görülmektedir:

Tablo 4: Türkiye'ye Gelen Turistler İçinde Arap Turistlerin Yıllara Göre Yüzdesel Ağırlıkları (2006 – 2011)

	Türkiye (Milyon)	Arap (Bin)	% Ağırlık
2006	20.000	715	3.5%
2007	22.200	877	3.9%
2008	25.450	1.110	4.3%
2009	25.500	1.370	5.3%
2010	27.000	1.820	6.7%
2011	31.500	2.053	6.5%

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı, 2011.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Türkiye'ye gelen turistler içinde Arap ülkelerinin yüzdesel ağırlığı 2010 ve 2011 yılları (% 6) dışında geçen yıllarda ise % 3 ila 5 arasında değişmektedir. Ancak özellikle 2011'de meydana gelen artışın nedenleri arasında Arap Baharı sürecinde Mısır, Suriye ve Tunus'a gitmeyen ülkelerin diğer dünya ülkeleri ile beraber Türkiye'ye de gelmiş olmaları önemli yer tutmaktadır.

Yine bu incelemenin amacına yönelik olarak aşağıdaki tabloda Arap Dünyası'ndan seçilmiş ülkelere göre son 5 yıl içerisinde Türkiye'ye gelen turist sayıları ve zamansal değişimi gösterilmektedir:

Tablo 5: Milliyetlerine Göre Türkiye'ye Gelen Arap Turist Sayısı (2007 – 2011)

MİLLİYET	*2007 = 100 Endeksi					2007/11 Zamansal Değişim
	2007	2008	2009	2010	2011	
Suriye	332 840	406.967	509 679	899 494	974 054	1.92649
Irak	180 217	250.236	285 229	280 328	369 033	1.04771
Lübnan	45 461	53.965	71 771	134 554	137 110	2.01599
SAR ²	41 490	55.623	66 938	84 934	116 711	1.81299
Ürdün	61 002	74.367	87 694	96 562	94 914	0.55591
Mısır	52 946	57.954	66 912	61 560	79 665	0.50464
Fas	37 788	44.023	65 875	57 447	68 645	0.81658
Tunus	41 890	42.827	56 707	57 855	63 176	0.50814
Cezayir	45 006	63.915	91.236	68.459	50.621	0.12476
Kuveyt	12 589	22.659	26 801	27 281	41 617	2.30582
BAE ³	13 005	19.750	22 051	30 480	35 579	1.73579
Bahreyn	5 829	8050	9 090	9 375	9 712	0.66615
Yemen	4 027	6000	6 181	6 344	8 066	1.00297
Katar	3 783	4565	4 902	6 043	7 661	1.02511
Toplam	877.873	1.110.901	1.370.256	1.820.716	2.053.104	1.33872

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milliyetlerine Göre Gelen Turist Sayıları, (2007 – 2011)

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı gibi 2007 – 2011 yılları arasındaki zamansal değişim incelendiğinde Arap ülkelerinden Türkiye'ye gelişlerde 2007'den 2011'e % 42'lik bir artış yaşanmıştır.

Türkiye'nin son yıllarda Arap Dünyası ile yakınlaşması, Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtım Genel Müdürlüğü'nün çabaları, TV dizileri ve Orta Doğu ülkelerinde faaliyet gösteren seyahat acenteleri ve tur operatörlerinin üstün gayretleri yaşanan bu artışlarda büyük etkindir. Ayrıca yukarıdaki tablo, Türkiye'nin Arap ülkelerine dair Pazar Genişletme Stratejisi ile ilgili yapılacak çalışmalarda pilot ülke seçimi için önemlidir.

3. ARAP TURİZM PAZARININ ÇIKIŞLAR YÖNÜNDEN GENEL DURUMU VE ÖZELLİKLERİ

Arap Dünyası; "Atlantik Okyanusu'ndan Arap Körfezi'ne uzanan bölgedeki tüm Arap ülkelerini içeren ve ilaveten Somali, Moritanya ve Cibuti gibi ülkeleri de içine alan 14 milyon Km. yüzölçümü ile dünya yüzölçümünün % 15'ini ve yaklaşık 355 milyon nüfusu ile Dünya nüfusunun

² SAR: Suudi Arabistan Krallığı

³ BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

% 4.2'sini kucaklayan, 9 Afrika, 12 Asya ülkesinden oluşan Arap Birliği'ne üye olan ülkelerdir.”⁴

Araplar ve Batılılar, Arap Dünyasındaki ülkeleri ekonomik yapılarına göre sınıflandırmışlardır. Arap yazarlarının bir bölümü Arap Dünyasını; petrol ağırlıklı, kısmen petrol ve sanayi ağırlıklı, değişik ekonomik kaynaklara dayalı ve ticari konumu yönünden beş grup içinde sınıflandırmıştır.⁵ Diğer bir yazar ise Arap Dünyası'ndaki ülkeleri batı kanadı ve doğu kanadı diye iki grup içinde sınıflandırmıştır.⁶

Dünya petrolünün üçte ikisinden, doğalgaz rezervinin de üçte birinden fazlası Arap dünyasında mevcuttur. Bu durum beraberinde başta Körfez ülkeleri olmak üzere tüm bölgede, gelir olanaklarının artmasını da beraberinde getirmiştir.⁷ Demografik yapı özellikleri yönünden bakıldığında dünya nüfusunun % 5'ine yaklaşan, nüfusun ve nüfus artışının süratli şekilde arttığı bir bölge ile karşılaşılmaktadır.

Arap Dünyası'nın ekonomik ve demografik temel yapıları ile ilgili veriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

⁴ Mahmud Abuala, *Coğrafiyet El-Alem Al- Arabi*, 5. Baskı, Anglo-Mısır Yayınevi, Kahire, 1993, s.19.

⁵ ABUALA, *a.g.e*, s.25.

⁶ Mohammed Said Alsammak, *Coğrafiyet El-Vatan Al-Arabi*, Alamel Yayınevi, Erbid-ÜRDÜN, 2000, s.29.

⁷ Cüneyt Mengü, *Orta Doğu Turizm Pazarının Türkiye Açısından Analizi*, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.83-84.

Tablo 6: Seçilmiş Arap Ülkelerinde Nüfus ve Kişi Başı Milli Gelir (2010)⁸

Seçilmiş Arap Ülkelerinde 2010 Yılı Nüfus, GSMH ⁹ ve Kişi Başı Milli Gelir				
ÜLKELER	Nüfus (Milyon Kişi)	GSMH/ Milyar \$	Kişi Başı Milli Gelir	GSYİH ¹⁰ / Milyar \$
Katar	1.699.435	150.6	74.420	153.1
BAE	8.264.070	246.8	47.406	252.5
Kuveyt	2.818.000	136.5	32.530	141.7
Bahreyn	1.234.571	23.71	19.641	30.4
Umman	2.773.479	75.84	18,046	77.52
SAR	27.136.977	622	16.641	635.6
Libya	6.597.960	74.62	12.062	92.62
Lübnan	4.224.000	39.12	10.019	60.69
Cezayir	36.423.000	164.1	4.477	256.7
Ürdün	6.407.085	28.82	4.435	36.01
Tunus	10.432.500	42.15	4.165	101.7
Suriye	22.505.000	107.6	2.892	109.9
Fas	32.393.100	155.8	2.868	155.8
Mısır	80.776.815	227.3	2.771	509.3
Irak	34.400.000	113.4	2.625	116
Filistin	4.136.540	5.200(milyon \$)	1.734	-
Sudan	30.894.000	65.23	1.642	97.41
Cibuti	864	1.1	1.382	-
Yemen	23.580.000	31.27	1.236	-
Moritanya	3.340.627	3.6	1.096	-
Somali	9.359.000	...	300	5.8
Arap Birliği	355.251.539	1694.06	247.586	3648.75

Kaynak: Oil and Gas Journal, World Oil, World Almanac Boks, *The World Almanac and Book of Facts 2003*, World almanac education group inc. New York, 2003, s.163.

http://en.wikipedia.org/wiki/Arab_world (10.03.2012)

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Arab_League_countries_by_GDP_%28nominal%29 (10.03.2012)

Central Intelligence Agency, World Fact Book,

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ba.html>, (10.03.2012)

http://www.nationmaster.com/graph/eco_gdp (10.03.2012)

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Körfez ülkelerinde bu denli yüksek kişi başına düşen milli gelir ve diğer ülkelerde gelir kaynaklarının artması,

⁸ Camiat Aldual, Alarabia, vd., *El-Takrir El-İktisadi El-Arabi El-Muhvahhet*, (Arap Birliği, Birleşik Arap Ekonomik Raporu), Eylül 2010, s.252.

⁹ GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

¹⁰ GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

uluslar arası turizm yönünden ülkemiz ve diğer ülkeler açısından son derece önem taşımaları anlamına gelmektedir.

Bilindiği gibi uluslar arası turizm hareketleri gelişler (arrivals / inbound) yönünden her ülkenin sayısal olarak ne kadar turist ve turizm geliri elde ettiğine dair istatistiksel veriler UNWTO¹¹ ve diğer araştırma merkezlerinden kolaylıkla elde edilebilmektedir. Ancak meseleye ülkeler bazındaki çıkışlar (outbound) yönünden bakıldığında, hangi ülke veya ülkelerden ne kadar turist çıktığının belirlenmesinin istatistiksel olarak sağlıklı veri elde etme açısından çok zor olduğu ve ayrıca her hangi bir ülkenin toplam turist çıkışı verileri dışında ayrıntılı bilgiye ihtiyacı olmadığı görülmektedir.¹² Diğer önemli bir husus ise; Dünya bölgelerinin çoğunda olduğu gibi Arap Dünyası kaynaklı varışların büyük kısmı bölgenin kendi içindeki destinasyonlara (intra turizm) yapılmakta olduğudur. Arap Dünyası'ndaki turizm örneğinde yurtdışına çıkışların % 50 ile 60'ından fazlasının bölge içi olduğu tahmin edilmektedir.¹³

Bu kısımda, Dünya Bankası istatistiklerinde taranan Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri toplamı ve verilerine ulaşılan ve ekonometrik uygulamalarda anlamlı sonuçlar veren seçilmiş Arap ülkeleri için regresyon ve öngörü analizlerine gidilmiştir.¹⁴

Uygulamalardaki hareket noktası ise dünya turizm hareketleridir. Yapılan ekonometrik analizlerde, bağımsız değişkeni teşkil eden dünya toplam yurtdışına turist çıkış hacminden, bağımlı değişkenin değeri arındırıldıktan sonra kalan kısım olarak hesaplanmıştır. Diğer bir deyişle, Arap ülkeleri toplamına göre yapılan ekonometrik uygulamalarda, dünya toplamını teşkil eden bağımsız değişkenden, Arap ülkeleri toplamı arındırılmıştır.

Yapılan ilk regresyon uygulaması, Arap ülkeleri toplamı ve arındırılmış Dünya toplamı arasında kurulan modelle gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi, 1995 – 2002 yılları arasında gerçekleşen yurt dışına çıkışların e tabanına göre logaritması alınarak, tam logaritmik model kurulmuştur:

¹¹ UNWTO: United Nations World Tourism Organisation

¹² Mintel Araştırma Merkezi, <http://www.mintel.com/search?q=outbound>, (24.02.2012)

¹³ Mintel Araştırma Merkezi, a.g.e., 2012.

¹⁴ World Bank, <http://data.worldbank.org/country>, (05.03.2012)

Tablo 7: Arap Ülkeleri ve Dünya İçin Yurt Dışına Yıllık Çıkış Sayılarının Gelişimi

Yıllar	Milyon Kişi			E Tabanına Göre Logaritmik Değerler (Regresyondaki Veriler)	
	Arap	Dünya	Arap Dışı Dünya	LN Arap	LN Dünya (Arap Dışı)
1995	13.4	644	630.6	2.5952547	6.4466717
1996	13.1	672	658.9	2.5726122	6.4905718
1997	14.0	699	685.0	2.6390573	6.5294188
1998	15.1	730	714.9	2.7146947	6.5721427
1999	16.7	748	731.3	2.8154087	6.5948238
2000	18.7	809	790.3	2.9285235	6.6724126
2001	19.4	813	793.6	2.9652731	6.6765796
2002	20.3	809	788.7	3.0106209	6.670386

Kaynak: World Bank,

<http://ddpext.worldbank.org/ext/DDPQQ/member.do?method=getMembers&userid=1&queryId=!35> (25.02.2012)

Kurulan regresyon denklemi aşağıda sunulmuştur.

$$LNARAP = -9.726092474 + 1.900179889 * LNDUNYA$$

Kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı olup, 0.93 gibi yüksek bir belirginlik katsayısına sahiptir. Diğer bir deyişle model hem istatistiksel olarak anlamlı, hem de yüksek temsilliğe sahiptir. Ayrıca modelde otokorelasyon, yapısal kırılma ve değişen varyans sorunu yoktur.

Arap ülkeleri toplamı hariç dünya toplamına göre yurt dışına çıkış miktarındaki 850 Milyon ile 1.6 Milyar kişi aralığında gerçekleşmesi durumunda; Arap ülkeleri toplamından yurt dışına çıkış yapacak yıllık ziyaretçi sayısının ne olacağına ilişkin yapılan öngörü uygulaması neticesinde, Arap ülkeleri toplamı hariç dünya toplamına göre yurt dışına çıkışların 1 milyar kişiye ulaşması durumunda, Arap ülkeleri toplamından yurt dışına çıkış yapacak yıllık ziyaretçi sayısının 25.1 ile 35.7 Milyon kişi arasında olacağı, 1.2 Milyara ulaşıldığında, 32.4 – 55.4 Milyon kişi arasında bir hacme ulaşabileceği, 1.6 Milyarlık seviyeye gelindiğindeyse bu aralığın 48.2 – 111 Milyonluk yıllık ziyaretçi seviyesinde gerçekleşeceği % 95 güven aralığında beklenmektedir. Aşağıdaki tabloda öngörü sonuçları sunulmuştur:

Tablo 8: Öngörü Analizi Sonuçları (Arap Ülkeleri Milyon Kişi)

Dünya (Milyon Kişi)	Kötümser Beklenti	Olağan Beklenti	İyimser Beklenti
850	20.0	22.0	24.2
900	21.7	24.5	27.7
950	23.4	27.2	31.6
1.000	25.1	30.0	35.7
1.050	26.9	32.9	40.1
1.100	28.7	35.9	44.9
1.150	30.5	39.1	50.0
1.200	32.4	42.4	55.4
1.250	34.3	45.8	61.1
1.300	36.2	49.3	67.2
1.350	38.1	53.0	73.6
1.400	40.1	56.8	80.4
1.450	42.1	60.7	87.5
1.500	44.1	64.7	95.0
1.550	46.2	68.9	102.8
1.600	48.2	73.2	111.0

Yukarıdaki tabloda yer alan rakamlar bilindiği gibi UNWTO'nun 2020 için öngörü tahminine dayanan rakam olan 1.6 Milyon turist sayısını desteklemektedir. Ayrıca daha önce yaptığımız tahminlerin günümüzdeki ve gelecekte öngörülen rakamlarla tutuyor olması Tablo 7 ve 8'deki regresyon analizlerinin doğruluğunu kanıtlamaktadır.

Ayrıca tarafımızdan 2012 yılı başlarında yapılan taramaya göre 2011 yılı için seçilmiş önemli 11 Arap ülkesinin dünya ülkelerine olan seyahat amaçlı çıkışları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 9 : Orta Doğu'dan Ülkeler İtibariyle Turist Çıkışları (2011)

ÜLKELER	2011 / Çıkış
Suriye	5.214.457
BAE	1.500.000
Mısır	4.500.000
Fas	2.500.000
Oman	700.000
SAR	5.500.000
Kuveyt	1.500.000
Katar	700.000
Bahreyn	500.000
Lübnan	2.000.000
Cezayir	4.000.000
TOPLAM	28.614.457

Kaynak: <http://www.euromonitor.com/tourism-flows-outbound-in-saudi-arabia/report>, (26.02.2012)

<http://www.euromonitor.com/tourism-flows-outbound-in-Fas/report>, (26.02.2012)

<http://www.euromonitor.com/tourism-flows-outbound-Egypt/report>, (26.02.2012)

<http://www.euromonitor.com/tourism-flows-outbound-Kuwait/report>, (26.02.2012)

<http://www.euromonitor.com/tourism-flows-outbound-Oman/report>, (26.02.2012)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Müdürlüğü Ağustos 2011 Raporu, <http://www.tanitma.gov.tr/belge/1-76503/dunya-ve-turkiye-turizmi.html>, (10.03.2012)

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi seçilmiş Arap ülkelerinden seyahat amaçlı çıkışların toplam sayısına, bu tabloda dikkate alınmayan ülkeler eklendiğinde öngörü analiz sonuçlarının doğruluğu ispatlanmaktadır. Arap Dünyası ile ilgili olarak öngörü analiz sonuçları ve Türkiye'ye gelen turist sayılarının yüzdesel ağırlıkları aşağıdaki tabloda görülmektedir:

Tablo 10: Arap Dünyası Çıkışlarda Türkiye'ye Gelen Turistlerin Yıllara Göre Yüzdesele Ağırlıkları

Yıllar	Arap Dünyası (Milyon) (1)	Türkiye (Bin) (2)	Yüzdesele Ağırlık
2003	20.0	431	%2.1
2004	21.7	575	%2.6
2005	23.4	720	%3
2006	25.1	715	%2.8
2007	26.9	877	%3.2
2008	28.7	1.110	%3.8
2009	30.5	1.370	%4.4
2010	32.4	1.820	%5.6
2011	35.7	2.053	%5.7

Kaynak: (1) Cüneyt Mengü, a.g.e., s. 199.

(2)T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milliyetlerine Göre Gelen Turist Sayıları, 2011.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 2003 – 2011 arasında Arap Dünyası'ndan çıkışlarda Türkiye'ye gelen turistlerin yıllara göre ağırlığı % 2 ila 6 arasında değişmektedir. Böylece bu pazarın potansiyelinden yeterince turist alınmadığı görülmektedir.

Tablo 9'da görüldüğü gibi, Suudi Arabistan'dan ülke dışına yönelik çıkışlarda 5 Milyon 500 Bin kişi ile en çok sayıya sahip olan ülke durumundadır. Daha önceki çalışmalarda görüldüğü gibi Suudi turistlerin % 50'si intra turizme geri kalanı başta Avrupa ülkeleri olmak üzere tüm dünya ülkelerine seyahat ettikleri vurgulanmıştır¹⁵. Yine 2011 yılında yaptığımız taramaya göre Suudi turistlerin biri Arap, diğer ikisi Avrupa ülkeleri olmak üzere yalnız bu üç ülkeye seyahat eden turist sayısı ve ülke dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 11: Yıllık Suudi Arabistan Turist Çıkışı (2010 – 2011)

Suudi Arabistan Turist Çıkışı	Mısır	İngiltere	İsviçre
	400.000	390.000	210.000

Kaynak: <http://www.alriyadh.com> (10.03.2012)

<http://www.arableagueonline.org> (10.03.2012)

Aynı yıllar içinde bu ülkelerden Türkiye'ye gelen turist sayısına bakıldığında:

¹⁵ Mintel, a.g.e. 2012.

Tablo 12: Son 3 Yılda Suudi Arabistan'dan Türkiye'ye Gelen Turistlerin Yüzdesele Değişimi

	2009	2010	2011	2009/11 Zamansal Değişim
SuudiArabistan	66 938	84 934	116 711	% 74

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, Milliyetlerine Göre Türkiye'ye Yıllar İtibariyle Gelen Turist Sayısı, 2011.

Tablo 12'ye bakıldığında her ne kadar zamansal değişim % 74 olsa da Tablo 11 ile karşılaştırıldığında Suudi Arabistan'ın toplam turist sayısından ülkemize gelen sayının % 1 ila 2 aralığında olduğu görülmektedir. Bu veriler de öngörü analizi sonuçlarının doğruluğunu teyit etmektedir.

4. SONUÇ

Uluslar arası düzeydeki Turizm araştırma merkezlerinin tahminleri ve çalışmamız kapsamında yapılan ekonometrik öngörü analiz sonuçları neticesinde, bölgenin dünya uluslar arası turizm endüstrisi açısından önemini arttırarak sürdüreceğini göstermektedir. Bölgenin günümüz için bu çalışma ve çeşitli kaynaklardan alınan verilere bakıldığında, uluslar arası turizm sektörü için önemi 30 – 35 Milyon turist ve 35 – 40 Milyar Dolar turizm geliri yarattığı görülmektedir. Türkiye'nin bu ülkelerden sayısal yönden 2003 – 2011 yıllarında aldığı payın ağırlığının % 2 ila 6 aralığında olduğu ve Türkiye'nin 2006 ila 2011 yılları arasında Dünya ülkelerinden gelen toplam turist sayısı içerisinde Arap ülkelerinin yüzdesele ağırlığının ise % 3 ila 6 aralığında olduğu görülmektedir. Son iki yılda görülen artışların sebebi ise bölgeye çeşitli yönlerden gösterilen önemin artması olmakla birlikte yine de potansiyelin altında kaldığı görülmektedir.

Çalışma kapsamında yaptığımız öngörü analiz sonuçlarına göre önümüzdeki yıllarda Arap Dünyası'ndan seyahat amaçlı turist çıkışlarının 40 – 55 Milyon kişi aralığında, yıllık uluslar arası turizm gelirlerinin ise 45 – 60 Milyar Dolar aralığında, 2020 yılında 48 – 111 Milyon kişi aralığında gerçekleşeceği % 95 güven aralığında beklenmektedir. Böylece Türkiye'nin bu ülkelere tarihi ve coğrafi yakınlığı ve mevcut turizm potansiyeli dikkate alındığında, bilimsel verilere dayanan arz arttırıcı politikaların göz önünde bulundurulması ve bölgeye yönelik stratejilerin takip edilmesi, gereken optimum politika ve önlemler uygulandığı takdirde ülkemizin bölgenin intra turizmde yer almasına ve önümüzdeki yıllarda bölgeden seyahat amaçlı çıkışlarından Türkiye'ye gelen turist sayısı 4 – 5 Milyon kişi aralığında, 2020 yılında 7 – 10 Milyon kişi aralığında çok büyük olasılıkla gerçekleşecek bir potansiyele sahip olacaktır. Bu tahmini hedeflere ulaşabilmek için alınacak öncelikli önlemler arasında;

- Sürdürülebilir turizm modellerine önem verilmesi,
- Pazar Genişletme Stratejisine uygun pilot ülkelerin seçilmesi,
- İstanbul'un Güney batı sahil şeridi ve Ağva' ya kadar Kuzey Doğu sahil şeridi deniz – kum – güneş turizmüne açılmasının yanı sıra trafik sorununun çözülmesi ve turistlerin güvenliğini sağlayacak önlemlerin alınması,
- Turizmin 12 aya yayılması, atıl destinasyonların canlandırılması ve alternatif turizm yaklaşımlarının oluşturulması,
- Türkiye'nin her yerinde inovatif yenilikçi turizm politikalarının uygulanması,
- En önemlisi turizm faaliyetlerinde anahtar görevi gören seyahat acenteleri ve tur operatörlerinin desteklenmesi amacıyla teşvik sisteminin oluşturulması halinde, Türkiye bu ülkelerin turistik çıkışlarından büyük olasılıkla % 10'un üstünde bir pay alma ihtimali oluşacak ve bunun da gerçekleşmesi durumunda ülkemizin 2023 yılındaki turizm hedeflerine büyük bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Abualla, Mahmud, *Coğrafiyet El-Alem Al-Arabi*, 5. Baskı, Anglo-Mısır Yayınevi, Kahire, 1993.

Alsammak, Mohammed Said, *Coğrafiyet El-Vatan Al-Arabi*, Alamel Yayınevi, Erbid – Ürdün, 2000.

“Camiat Aldual Alarabia vd., *El-Takrir El-İktisadi El-Arabi El-Muhvahhet*, Arap Birliği, Birleşik Arap Yıllık Ekonomik Raporu, Eylül 2010.

CIA World Fact Book, (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ba.html>), (01.03.2012)

EUROMONITOR, “Middle East Outbounds”, <http://www.euromonitor.com/tourism-flows-outbound-in-saudi-arabia/report>, (01.03.2012)

EUROMONITOR, “Middle East Outbounds”, <http://www.euromonitor.com/tourism-flows-outbound-in-Fas/report>, (01.03.2012)

EUROMONITOR, “Middle East Outbounds”, <http://www.euromonitor.com/tourism-flows-outbound-Egypt/report>, (01.03.2012)

EUROMONITOR, “Middle East Outbounds” <http://www.euromonitor.com/tourism-flows-outbound-Kuwait/report>, (01.03.2012)

EUROMONITOR, “Middle East Outbounds”,
<http://www.euromonitor.com/tourism-flows-outbound-Oman/report>,
(01.03.2012)
http://en.wikipedia.org/wiki/Arab_world (20.02.2012)
[http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Arab_League_countries_by_GDP
%28nominal%29](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Arab_League_countries_by_GDP_%28nominal%29) (20.02.2012)
[http://www.musavirlikler.gov.tr/detay.cfm?AlanID=3&dil=TR&ulke=
SA](http://www.musavirlikler.gov.tr/detay.cfm?AlanID=3&dil=TR&ulke=SA) (20.02.2012)
http://www.nationmaster.com/graph/eco_gdp (20.02.2012)
Mengü, Cüneyt: *Orta Doğu Turizm Pazarının Türkiye Açısından
Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, 2008.
“MİNTEL, International Group-Middle East Outbound Studies”
<http://www.scta.gov.sa/english/Index.aspx>, 2012.
“MİNTEL”, <http://www.mintel.com/search?q=outbound>, (26.02.2012)
Oil and Gas Journal, World Oil, World Almanac Boks, *The World
Almanac and Book of Facts 2003*, World almanac education group inc. New
York, 2003.
Saudi Arabia Outbounds, , <http://www.alriyadh.com>, (26.02.2012)
Saudi Arabia Outbounds, <http://www.arableagueonline.org>,
(26.02.2012)
T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı,
[http://www.ktbayirimisletmeler.gov.tr/belge/1-63767/sinir-giris-cikis-
istatistikleri.html](http://www.ktbayirimisletmeler.gov.tr/belge/1-63767/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html), (01.03.2012)
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, *Gelen
Turist Sayıları*, Ankara, 2011.
UNWTO, *Annual Report, 2008*, Madrid, 2008.
UNWTO, *Annual Report, 2009*, Madrid, 2009.
UNWTO, *Annual Report, 2010*, Madrid, 2010.
UNWTO, *Annual Report, 2011*, Madrid, 2011.
UNWTO, *Tourism 2020 Vision*, Madrid, 2011.
UNWTO, “Tourism Highlights Edition 2011”,
<http://mkt.unwto.org/en/content/tourism-highlights> (01.03.2012)
UNWTO, World Tourism Barometer, Volume 10, No.1, January 2012,
[http://dtxtg4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_barom12_01_j
anuary_en_excerpt.pdf](http://dtxtg4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_barom12_01_january_en_excerpt.pdf) (01.02.2012)
World Bank, <http://data.worldbank.org/country>, (01.03.2012)